

ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน

STUDY TO SOLVE POVERTY PROBLEM ACCORDING TO BUDDHA'S DHAMMA

ชาตรี ชุมเสน⁵

Chatree Chumsen

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมแก้ปัญหาความยากจน จากการศึกษาพบว่า ปัญหาความยากจน จะหมายถึงความลำบาก อดขัดขัดสน ขาดแคลนปัจจัย 4 ที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานต่ำสุดของมนุษย์ รวมถึงความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจจนไม่สามารถจัดสรรหรือแสวงหาสิ่งที่จะนำมาบำบัดความต้องการได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจได้จนมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้และถือว่าเป็นความทุกข์อย่างยิ่งของมนุษย์ ซึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาการพึ่งตนเองไม่ได้ ภัยธรรมชาติ การกระจายรายได้ การเมือง สงคราม อาชญากรรม การทุจริตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาสุขภาพ ภูผาถล่ม การพนัน และปัญหาวัตถุนิยม สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนเลือกนำมาศึกษา 2 ประเด็น ได้แก่ ปัญหาความยากจนที่เกิดจากอภายมุข แก่ด้วยหลักอริยสัจ 4 เพื่อให้รู้เท่าทันความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นและหาวิธีหักห้ามใจไม่ให้ตกไปสู่ความเสื่อม หลักอิทธิบาท 4 นำมาสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย และเสริมความแข็งแกร่งของจิตด้วยหลักกัลยาณมิตตตาช่วยในการคบหาสมาคมกับมิตรแท้ ส่วนการแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัญหาทางการเมืองและปัญหาครอบครัว แก่ด้วยหลักอริยสัจ 4 ช่วยให้เห็นปัญหาที่จะก่อให้เกิดทุกข์ที่เกิดจากการเมืองและปัญหาการคอร์รัปชันที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง และพัฒนาจิตใจด้วยหลักทวิภูมิมกัตถประโยชน์ 4 มุ่งเน้นสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์กับบ้านเมือง และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันจิตด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ช่วยให้เกิดความสามัคคีทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ปัญหาความยากจน

Abstract

This article study is to study Solve Poverty Problem According to Buddha's Dhamma. The study found that; poverty it means hardship, poverty, lack of 4 factors that are the basis for living, namely; food, clothing, shelter and medicine. Which is the lowest basic requirement of human beings. Including the instability of the economy to the point of not being able to allocate or seek things that can be used to treat both physical and mental needs until living conditions are lower than the standard set by society and regarded as a great human suffering.

⁵ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี/Faculty of Education, Udon Thani Rajabhat University
Corresponding author, E-mail: chatree512566@gmail.com

which are caused by problems of self-reliance, natural disasters, income distribution, politics, war, crime, corruption by government officials, health problems, fraud, gambling and materialism problems. As for the approaches to solving poverty problems, two issues were selected to study, namely: The problem of poverty caused by vices. Solve with the Four Noble Truths to be aware of the deterioration that will occur and find a way to restrain your heart from falling into deterioration. Iddhibata 4 leads to the success of the intended results. And strengthening the mind with the Kalyana Mittata principle to help in associating with true friends. As for solving poverty problems caused by political problems and corruption problems. Solving with the Four Noble Truths helps to see problems that will cause suffering caused by politics and corruption that arises from greed, anger and delusion. And develop the mind with the Dittadhammikattha Prayoth 4, focusing on creating things that are beneficial to the country. And strengthening the mental immunity with the Sanghawattthu 4 that help create unity and make society coexist peacefully.

Keyword: Buddha's Dhamma, Poverty Problem.

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันนี้ จะมีปัญหาทางสังคมเกิดขึ้นอย่างมากมายและมีความซับซ้อนมากขึ้นยิ่งอาจเป็นผลกระทบที่ส่งผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี แม้จะเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิมีผู้ที่นำมาใช้ในทางที่ผิด ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ให้กับสังคม ซึ่งปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นได้ทุกสังคม แม้จะมีการพยายามในการแก้ปัญหา มาอย่างยาวนานเพียงใดก็ตาม ปัญหานี้ก็ยังไม่หมดไปอาจจะมีการลดระดับลงบ้างในช่วงเวลานั้น จากกระแสการพัฒนาที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกในบางครั้งก็ทำให้เกิดวิกฤตการณ์มากมาย อย่างเช่น วิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (COVID-19) ที่ส่งผลกระทบต่อบรรยากาศเศรษฐกิจโลกอย่างรุนแรง และเป็นลบกว้าง ทำให้สถานการณ์ของโลกสู่ภาวะถดถอยอย่างรุนแรง ธุรกิจประเภทที่ปรับตัวได้จะยังคงอยู่รอดและสามารถเติบโตต่อไป ส่วนธุรกิจไหนที่ปรับตัวไม่ได้ก็ต้องปิดตัวลงไป ส่งกระทบเป็นวงกว้าง ทำให้แรงงานตกงานเป็นจำนวนมาก คนขาดรายได้ ไม่มีกำลังซื้อ เงินไม่หมุนเวียน ทำการพัฒนาประเทศหยุดชะงักไป (กิตติศักดิ์ แห่งทอง, 2563: 21) จากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ถดถอยนี้ทำให้บางประเทศอาจถึงขั้นล้มละลาย กลายเป็นประเทศที่ล้มละลาย แม้ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจถดถอยลง มีการเลิกจ้างงานมากขึ้นจนก่อให้เกิดภาวะการตกงานมากตามมา จนกลายมาเป็นปัญหาของความยากจนในที่สุด ในการแก้ปัญหานี้ แม้จะมีหลาย ๆ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงได้เข้าช่วย แต่ถึงกระนั้นก็อาจจะไม่เพียงพอและทันต่อความต้องการของผู้ที่ประสบกับปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นทวีคูณ ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวอาจเป็นการช่วยเหลือเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นภายนอก แต่ที่สำคัญก็คือผลกระทบที่เกิดขึ้นกับจิตใจทำให้เกิดภาวะของความเครียดส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต ในฐานะที่ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาที่ถือว่ามีความมั่นคงมีการศึกษาพุทธธรรมกันอย่างแพร่หลาย และคนไทยโดยส่วนใหญ่ก็เป็นชาวพุทธ ส่วนใหญ่ต่างก็มี

ความเข้าใจในเรื่องของหลักพุทธธรรมเป็นอย่างดี จึงควรที่จะนำเอาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมมาช่วยในการแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นก็จะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของบทความนี้ที่ต้องการศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ดังจะมีรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของปัญหาความยากจน

ความยากจนหรือคนจน มิได้หมายความว่าเฉพาะคนจนที่ขาดแคลนเงินตราขาดทุนทางเศรษฐกิจหรือรายได้ที่ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการยังชีพ และการดำรงชีวิตให้ทัดเทียมกับมาตรฐานทางสังคม การขาดแคลนโอกาส และปัจจัยเอื้ออำนวยต่าง ๆ อันเป็นผลต่อการปรับเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม ขาดสิทธิเสรีภาพ อันจะได้รับตามที่กำหนดแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงสภาวะการด้อยโอกาส เป็นปัจจัยเดียวของสถานะความยากจน และความยากจนยังจะมีสาเหตุหลายองค์ประกอบทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย การขาดการศึกษา ได้รับการศึกษาน้อย การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกินหรือที่ดินทำกินมีขนาดเล็ก การขาดการรวมกลุ่ม และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการมีภาระการพึ่งพาสูง และไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ และการช่วยเหลือต่างๆ ของรัฐ ซึ่งเป็นสาเหตุปัจจัยภายนอก หรือมาจากสาเหตุปัจจัยภายใน จากเหตุของปัจเจกบุคคล เช่น เกียจคร้าน เล่นการพนัน ดื่มสุรา ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด ไม่มีงานทำ หรือไม่ยอมทำงาน เป็นต้น

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของความยากจนไว้ว่า ยาก หมายถึง ความลำบาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 901)

ส่วนคำว่า จน นั้นจะหมายถึง อัดคัดขาดสน ผิดเคือง มีเงินไม่พอยังชีพ นิยมใช้คู่กันเป็นยากจน เป็นทาส ยาก แค้น อัดคัดขาดสน ยากจน เชื้อใจ ไร้ทรัพย์ ยากนาน ลำบากมาก ยากเย็น เช่น ได้มาด้วยความยากเย็น ยากไร้ ยากจน ขาดแคลนไปทุกสิ่งทุกอย่าง เช่น คนยากไร้ รวมแล้วความยากจนนั้นจะหมายถึง ทุกสภาวะ ที่ทำให้การดำรงชีวิตเต็มไปด้วยความทุกข์ยาก แร้นแค้น(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 287)

ประสาธน์ หลักศิลา ให้ความหมายตามทัศนะทางเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า ความยากจน หมายถึง การขาดแคลนและไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่มีอยู่แก่ผู้ใดแล้วย่อมก่อให้เกิดความบกพร่อง และไม่สามารถที่จะดำรงความเป็นอยู่ในทางเศรษฐกิจของตนให้อยู่ในระดับเดียวกับคนอื่นๆ ในหมู่หรือกลุ่มที่ตนอยู่ร่วมกัน” ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้นั้นไม่สามารถที่จะใช้ประสิทธิภาพทั้งทางร่างกาย และสมองให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ความยากจนตามทัศนะทางเศรษฐศาสตร์จึงมีความหมาย 5 ประการ ดังนี้ คือ 1) ความอัดคัดขาดสนทางเศรษฐกิจ (Economic insufficiency) 2) ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ (Economic inequality) 3) ความขาดแคลน (Deprivation) คือ ขาดแคลนจากสภาพที่เคยเพียงพออยู่แล้ว 4) ความต้องพึ่งพา (Dependency) หมายความว่า ถ้าอยู่ด้วยตัวเองไม่ต้องพึ่งพาใคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การพึ่งพารัฐแล้วไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ และ 5) ความเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม (Diseconomies) คือ ความยากจนก่อให้เกิดปัญหาสังคม ถ้าไม่มีความยากจน ปัญหาสังคมก็จะหมดไป (ประสาธน์ หลักศิลา, 2540: 211)

กรมพล ทองธรรมชาติ และอานนท์ อาภาภิรมย์ ให้ความหมายของความยากจนตามทัศนะทางรัฐศาสตร์ไว้ว่า “คือ ภาวะความขัดสนทางเศรษฐกิจ และบุคคลที่ไม่สามารถจัดสรร หรือแสวงหาสิ่งที่จะนำมา

บำบัดความต้องการของคนทั้งร่างกายและจิตใจได้ และเป็นสาเหตุให้บุคคลนั้น มีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพที่สังคมกำหนดไว้” (กระมล ทองธรรมชาติ และอานนท์ อาภาภิรมย์, 2520: 6-7) จะเห็นได้ว่าความยากจนตามทัศนะทางรัฐศาสตร์นั้นจะมีลักษณะเป็นภาวะความขัดสนทางเศรษฐกิจ และบุคคลที่ไม่สามารถจัดสรร หรือกระจายรายได้ โดยภาครัฐต่อประชาชนอย่างพอเพียงหรือแสวงหาสิ่งที่จะนำมาบำบัดความต้องการของคนทั้งร่างกาย และจิตใจได้ และเป็นสาเหตุให้บุคคลนั้นมีความเป็น อยู่ทางเศรษฐกิจต่ำกว่ามาตรฐานการครองชีพที่สังคมกำหนดไว้

ส่วนสุพิตร สุกภาพ (2542: 82) ได้กล่าวถึงความยากจนตามทัศนะทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “ความยากจน คือสภาพของการดำรงชีวิตของบุคคล ซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจจนเป็นเหตุให้บุคคลนั้น มีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้” จากการให้ความยากจนตามทัศนะทางสังคมศาสตร์นั้นจะเห็นว่า การที่มีสภาพการครองชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในภาวะโภชนาการ สุขภาพอนามัย และที่พักอาศัย ความยากจนจึงมี 2 ประเภท คือ ความยากจนอย่างสุดๆ (absolute poverty) หมายถึง การที่ผู้คนมีระดับการครองชีพต่ำ ดำรงชีพอยู่ได้อย่างแร้นแค้น ยากแก่การรักษาสุขภาพทางชีวิต และความยากจนแบบเปรียบเทียบ (relative poverty) คือ การที่ถูกจัดว่ายากจนเมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่นในสังคมที่มีฐานะดีกว่า

สำหรับความยากจนตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นจะมองว่า ความยากจนนั้นจะหมายถึงความยากจนตามพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในอินสูตรความว่า “ความยากจนและการกู้หนี้เราเรียกว่าเป็นทุกข์ในโลก” คนจนเมื่อกู้หนี้ใช้สอยอยู่ ย่อมเดือดร้อน เพราะการไม่ใช้คิณนั้น พวกเจ้าหนี้จึงติดตามเขา เขาย่อมเข้าถึงการถูกจองจำ การถูกจองจำนั้นแลเป็นทุกข์ของหมู่ชนผู้ปรารถนาเกษม” (อง.ฉก. (ไทย) 22/45/509)

เพราะฉะนั้น อาจสรุปได้ว่า ปัญหาความยากจนนั้นจะหมายถึง สภาวะการณ์ที่อดขัดขาดแคลน ความลำบาก ความไม่สะดวกสบาย มีสถานะด้อยโอกาสที่มักได้รับการดูถูกเหยียดหยามรวมถึงการที่มีปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นไม่เพียงพอในการดำรงชีพ โดยทางสังคมชุมชนและประเทศชาติจะต้องมีการพิจารณาแก้ไขให้บรรเทาความยากจนของคนจนที่ขาดแคลนปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานต่ำสุดของมนุษย์ (basic minimum needs) อาจรวมถึงผู้ที่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอจากรายจ่ายอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ความยากจนจึงเป็นสภาวะที่มีความขาดแคลนปัจจัยทางเศรษฐกิจที่จำเป็นขั้นพื้นฐาน หรือเงินตราที่ไม่เพียงพอจะนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งตรงกับสิ่งที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ปัจจัย 4” นั่นเอง

ประเภทของปัญหาความยากจน

พระอุทิศ อภิวิโร (พระอุทิศ อภิวิโร, 2548: 33) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ” ได้แบ่งความยากจนออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) ความยากจนที่แต่กำเนิด ความยากจนลักษณะนี้จะมีลักษณะ เป็นความยากจนที่เกิดจากบิดามารดา ป่วย ตายาย มีฐานะยากจนขัดสนในปัจจัย 4 เมื่อเกิดมาก็ต้องเป็นคนยากจนตามบรรพบุรุษ เช่น การเกิดมาในครอบครัวที่อยู่ในชุมชนแออัด หรือครอบครัวต้องอพยพที่ต้องโยกย้ายถิ่นฐาน ครอบครัวที่มีความรู้มีน้อยไม่มีโอกาสในเรื่องของความก้าวหน้าในการหาเลี้ยงชีพ

2) ความยากจนที่เกิดภายหลัง ความยากจนลักษณะนี้ เป็นความยากจนที่เกิดจากเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น ภายหลังจากเดิมฐานะครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีหรือค่อนข้างดี มีทรัพย์สินมากมาย แต่ภายหลังต้องประสบ กับเหตุปัจจัยบางประการที่ทำให้ต้องยากจนลง เช่น ประสบความล้มเหลวทางธุรกิจการค้าขาย การลงทุน ต่างๆ ความล้มเหลวจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ(พองสบู่แตก) หรือประสบภัยธรรมชาติทั้งอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย ทำให้ประสบปัญหาความยาก จนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือเป็นเพราะความประพฤติดส่วนตัว ของบุคคล หรือสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นความยากจนที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ความยากจนที่เกิดจาก ความเกียจคร้าน ไม่ขยันทำมาหากิน ชอบสุขสบายหรือการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเกินตัวไม่ สมเหตุสมผล การใช้จ่ายตามแฟชั่น การใช้จ่ายโดยผ่านบัตรเครดิต ซึ่งใช้กันแพร่หลายในปัจจุบัน ที่บางคน ถึงกับล้มละลาย เพราะความสะดวกสบายในการใช้บัตรเครดิต และใช้จนเพลินไม่ได้คิดถึงว่า เมื่อถึงคราว ชำระหนี้จะมีเงินพอใช้หนี้ได้หรือไม่ ทำให้เกิดความประมาทในการใช้เงิน และเดือดร้อนในที่สุด นอกจากนี้ บางคนต้องยากจนเพราะการหลงติดอยู่ในอบายมุข ซึ่งพบได้หลายรูปแบบในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของเกมส์โซเชียล การซื้อหวยบนดิน การเล่นเกมพนันฟุตบอล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นอบายมุขในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม เมื่อเทียบเคียงกับ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็จัดอยู่ในอบายมุข 4 และอบายมุข 6 นั้นเอง

สาเหตุของปัญหาความยากจน

ในปัจจุบันสภาพปัญหาความยากจนเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ทั้งเหตุที่เกิดจากการ กระทำของตนเอง และเหตุที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ซึ่งเมื่อสาวหาเหตุหลัก ๆ แล้วล้วนเกิดจากการกระทำของ มนุษย์ทั้งสิ้น เพราะสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของเหตุและผล อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้า และ รวบรวมแง่มุมต่างๆ ของเหตุที่จะนำไปสู่ความยากจน จากมูลเหตุหลายประการ ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาที่เกิดจากการพึ่งตนเองไม่ได้ ปัญหาการตั้งตัวไม่ได้ หรือพึ่งตนเองยังไม่ได้ อาจเกิดจาก ปัญหาสุขภาพร่างกายเจ็บป่วย เช่น “ทุพพลภาพ พิการ ปัญญาอ่อน การศึกษาน้อยหรือบางคนอาจมีสุขภาพ แข็งแรงสมบูรณ์ มีการศึกษา แต่ไม่สามารถสร้างตัวในทางเศรษฐกิจให้สามารถพึ่งตนเองได้ บางคนอยู่ใน ตระกูลร่ำรวยก็ไม่สามารถสร้างตนเองได้ด้วยตนเอง ข้าราชการต่างๆ ทุกวันนี้ บางคนก็ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตัว ของตัวเองยังต้องขอเงินพ่อแม่ใช้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักเกิดจากความประพฤติดส่วนตัวของบุคคล บางคนชอบเล่นเกม พนัน มั่วเมาอยู่กับอบายมุข ชอบเที่ยวกลางคืน และเสพสุรา” (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 82) เป็นต้น

2) ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญปัญหาหนึ่งใน ปัจจุบัน เป็นปัญหาที่นำไปสู่ความสูญเสียทรัพยากรของโลกอย่างมากมาย เช่น การสูญเสียชีวิต(มนุษย์ และ สัตว์) และทรัพย์สิน ถ้าจะมองในเชิงวิทยาศาสตร์ก็อาจจะเกิดจากโลกของเราได้เสียความสมดุลในทางธรรม ชาติเป็นอย่างมาก การที่มนุษย์ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น การตัดไม้ ทำลายป่า การระเบิดภูเขาสร้างถนน การขุดน้ำมันใต้ดินขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก การขุดแก๊สธรรมชาติจากท้องทะเล และที่สำคัญคือการที่ประเทศต่าง ๆ ได้มีการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ พื้นดิน ใต้พื้นมหาสมุทร เป็นต้น และ ผลอันเกิดจากภัยธรรมชาติดังกล่าว ได้นำความทุกข์ ความ ลำบาก เป็นอุปสรรคต่อการทำมาหากินในทุกๆ ด้าน เช่น ด้านการเกษตร การท่องเที่ยว เป็นต้น ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ได้แก่ ฝนแล้ง สภาพปัจจุบัน เกิดปัญหาฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดู กาล เช่น ฝนทิ้งช่วง เกษตรกรไม่มีน้ำมาช่วยทำการเกษตร ผลผลิตทาง

การเกษตรตกต่ำ ทำให้เกษตรกรขาดรายได้มาจุนเจือครอบครัว อันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกร ต้องได้รับความลำบากในการดำรงชีพ ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ น้ำท่วมจากภัยธรรมชาติ เช่น พายุฝนพัดผ่าน น้ำป่าไหลบ่า ท่วมบ้านเรือนราษฎร หมู่บ้าน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยที่เกิดจากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย อย่างเช่นกรณีที่เกิดรุนแรง จุดศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย ห่างจากจังหวัดภูเก็ต ประมาณ 580 กิโลเมตร ขนาดความรุนแรง 8.9 ริกเตอร์ แผ่นดินไหวครั้งนั้น ทำให้เกิดคลื่นยักษ์ ถล่ม 6 จังหวัดภาคใต้ของไทย ได้แก่ ภูเก็ต พังงา ระนอง กระบี่ ตรัง และสตูล ทำให้มีผู้เสียชีวิตประมาณ 5,400 คน บาดเจ็บกว่า 8,000 คน และสูญหายอีกจำนวนมาก ไม่รับแรงสั่นสะเทือนที่แม้แต่คนกรุงเทพฯ ยังรู้สึกได้ เหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติยิ่งใหญ่ครั้งนั้น ได้รับการบันทึกในประวัติศาสตร์โลก (ไทยโพสต์, [ออนไลน์]) ซึ่งผลจากการที่น้ำท่วมอย่างฉับพลันในครั้งนี้เกิดความเสียหายในการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างมากมาย พื้นที่การ เกษตรน้ำท่วม ราษฎรไม่มีที่ดินทำกิน กิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับความเดือดร้อน ราษฎรไม่มีที่อยู่อาศัย ได้รับความเดือดร้อน ได้รับความลำบากในการดำรงชีพ จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเกิดปัญหาฝน แล้งหรือน้ำท่วมก็ตาม ซึ่งไม่ผลกระทบต่อความยากจนของราษฎร ปัญหาเกษตรกรขาดรายได้ ที่ดินทำกินเสียหาย ในที่สุดก็นำมาสู่ปัญหาแรงงาน เนื่องจากเกษตรกรต้องทิ้งบ้านเข้าสู่เมืองมาเป็นกรรมกร เพื่อความอยู่รอด อันเป็นปัญหาสังคมในปัจจุบัน

3) ปัญหาที่เกิดจากการกระจายรายได้ ทุกวันนี้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีมาก คนรวยก็รวยจนเหลือหลาย ส่วนคนจนก็ จน จนตาย คนจนไม่สามารถเข้าหาแหล่งทุนได้ จะกู้หนี้ยืมสินก็กู้มาเพื่อซื้อหาปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต ซึ่งต้องกู้ยืมดอกเบี้ยสูงจากเงินนอกระบบ แต่คนรายนั้นสามารถกู้ยืมเงินต่างๆ มาลงทุน เพื่อสร้างรายได้ สร้างความร่ำรวยได้

4) ปัญหาที่เกิดจากการเมือง รัฐบาลของประเทศขาดความมั่นคงในสายตาของชาวต่างชาติเช่น “รัฐบาลผสมมาจากหลายพรรคการเมือง ปัญหาความคิดเห็นไม่ตรงกันของสมาชิกพรรคหรือรัฐบาลจากพรรคการเมืองเดียว ปัญหาที่จะเกิดการเผด็จการทางรัฐสภาถ้าหากรัฐบาลบริหารบ้านเมืองโดยเห็นแก่พวกพ้องของตน ก็จะนำมาสู่ความเสียหายของประเทศโดยรวม ซึ่งปัญหาทางการเมืองดังกล่าว อันจะนำมาสู่ความไม่มั่นคงในการเข้ามาลงทุนจากต่างชาติ” (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 109) หรืออาจจะเกิดจากนโยบายเศรษฐกิจผิดพลาดของรัฐบาล ทำการลงทุนหยุดชะงัก การเลิกจ้างเกิดขึ้น การว่างงานก็ตามมาหรือ การลงทุนไม่เกิดขึ้น การสร้างงานก็ไม่มี การขาดรายได้ก็ตามมา เป็นต้น

5) ปัญหาที่เกิดจากสงคราม การเกิดสงครามกับประเทศคู่กรณี เช่น สงครามสหรัฐกับอิรัก ก่อให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจภายหลังสงครามสงบแก่ประเทศคู่กรณี และประเทศต่างๆ ที่ มีการติดต่อดำขายกับประเทศคู่สงคราม อันมีผลกระทบต่อประเทศต่างๆ เช่น ภาวะขาดแคลนน้ำมันและอาหาร (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 110) เป็นต้น ทำให้สินค้าราคาแพงแต่รายได้ปกติ ความยากจนก็ตามมา ซึ่งในประเทศไทยปัจจุบันจะไม่มีปัญหาเรื่องสงครามแต่ก็ได้รับผลกระทบจากปัญหาสงครามในประเทศต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมีสงครามเกิดขึ้นประเทศใดในโลกก็จะมีผลกระทบต่อประเทศสมาชิกโดยตรงไม่มากนักน้อย

6) ปัญหาที่เกิดจากอาชญากรรมหรือโจรผู้ร้ายชุกชุม เป็นปัญหาที่สำคัญในสังคมไทยปัจจุบันนี้ การเกิดปัญหาอาชญากรรมนี้ จะเป็นผลสืบเนื่อง มาจากปัญหาความยากจน ได้แก่ “ค่านิยมทางวัตถุ เมื่อไม่สนองความต้องการทางวัตถุนิยมได้ ทำให้อาชญากรรมต่างๆ เกิดขึ้น” (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 111)

7) ปัญหาที่เกิดจากการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาคอร์รัปชัน ซึ่งกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือข้าราชการทุจริตต่อหน้าที่ เนื่องจากเป็น ข้าราชการมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะสนองความอยาก ความต้องการมี วัตถุทางค่านิยมของสังคมยุคปัจจุบัน เช่น ค่านิยมการนับถือคนมีเงิน มีของใช้ราคาแพง มีรถยนต์ราคาแพง มีโทรศัพท์มือถือรุ่นไฮเทคยอดนิยม เป็นต้น ทำให้เจ้าหน้าที่ไปในทางที่ผิด เกิดความคิดไปในทางทุจริตตามที่ ปรากฏในข่าว หรือในสังคมปัจจุบันที่ทุกคนก็พอจะทราบอยู่แล้ว

8) ปัญหาที่เกิดจากสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือทางจิตใจ คนจนส่วนใหญ่ก็มีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น ทางกาย เมื่อคนจนขาดรายได้ที่เพียงพอในการซื้ออาหาร ซื้อเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ก็จะทำให้เกิด เจ็บป่วยเป็นโรคขาดสารอาหาร เจ็บป่วย ไม่มีเงินรักษาก็รักษากันไปตามมีตามเกิด ซึ่งเป็นที่สังเกตได้ว่า ประเทศไหนหรือสังคมไหนยากจนก็จะมีปัญหาสุขภาพ คนจนอายุเฉลี่ยจะสั้น มีเด็กขาดสารอาหาร เด็กตาย แรกเกิด ปัญหาสุขภาพจิตที่ถูกบีบคั้นทำให้เกิดโรคเครียดโรคประสาท

9) ปัญหาที่เกิดจากประชากรถูกฉ้อโกง ปัญหาถูกหลอกลวงจากนายหน้า ซึ่งจัดหางานให้คนงานไป ทำงานในต่างประเทศสืบเนื่อง มาจากเหตุก่อนที่คนงานจะถูกหลอก คนงานเหล่านี้อาชีพส่วนใหญ่เป็น เกษตรกรอยู่ต่างจังหวัด โดยหวังว่าจะมีคุณภาพชีวิตดีกว่านี้ ถ้าได้ไปทำงานในต่างประเทศ โดยได้ไปกู้หนี้ยืมสิน ด้วยการนำที่ดินทำกินไปจำนอง จำนำหรือขายฝาก เพื่อให้ได้เงินก้อนหนึ่งมาเป็นค่าธรรมเนียมในการ เดินทาง แต่แล้วทุกอย่างเป็นเพียงความฝัน ถูกนายหน้าหลอกลวงจนสิ้น เงินก็เสียไป ที่ทำกินก็ถูกยึด ความ ยากจนเข้ามาแทนที่

11) ปัญหาการพนัน ในปัจจุบันนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญ และเป็นปัญหาใหญ่เกี่ยวกับเรื่องอบายมุขที่ คนมั่วเมา เกิดความโลภ และหลงเล่นกันอย่างไม่รู้ตัว นั่นคือ เรื่องของหวยบนดิน และสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่ง มีรัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีสำนักงานกินแบ่งรัฐบาลเป็นผู้จำหน่าย ในปัจจุบันจึงจัดเป็นแหล่ง อบายมุขที่ ใหญ่ที่สุดของประเทศก็ว่าได้ เพราะประชาชนที่มีความโลภ หวังเสี่ยงโชค หวังรวยทางลัดกันอยู่ทั่วประเทศ และปัญหาการพนันที่เกิดจากการแข่งขันฟุตบอลในต่างประเทศ ซึ่งมีผลประโยชน์จากการเดิมพันเป็นจำนวน มาก ทั้ง 3 รายการนี้ เป็นผลที่ก่อให้เกิดความยากจนกับคนทั้งประเทศ แทนที่จะเก็บเงินไว้กินไว้ใช้ประโยชน์ อย่างอื่นกลับนำมาเล่นการพนัน ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการประกอบกรรมชั่ว อุกุศลมูลจาก โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งนับวันยิ่งจะทำให้ความยากจนทวีความรุนแรงขึ้นจนเกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหา อาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน และปัญหายาเสพติด เป็นต้น ถ้าทุกฝ่ายไม่ร่วมกันแก้ไขแล้วย่อมเป็นเรื่องที่น่า เป็นห่วงในฐานะพวกเราที่เป็นชาวพุทธ

12) ปัญหาวัตถุนิยม ที่เกิดจากการมีเทคโนโลยีอันทันสมัยมุ่งเน้นในวัตถุนิยม ตัวอย่างเช่นการให้ โทรศัพท์มือถือ การใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อกระทำการสิ่งที่ไม่ดีกฎหมายและศีลธรรม โดยความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่า ล้วนถูกสร้างมาเพื่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลเมื่อใช้ในทางที่ถูกต้องแต่ถ้าใช้ในทางที่ผิดก็เกิดโทษอนันต์ ผู้ใช้บริการจะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ในที่สุดความยากจนก็มาเยือนเพราะเกิดภวตัณหา กับภวตัณหา คือ ความ ยากมีอยากเป็น และความไม่อยากมีไม่อยากเป็นจากกิเลสอันเนื่อง

กล่าวโดยสรุป สาเหตุของความยากจน มีทั้งสาเหตุภายในคือ ตัวบุคคลเอง และสาเหตุภายนอก คือ บุคคลและสภาพภายนอกรอบๆ ตัว แต่ส่วนใหญ่แล้วปัญหามักจะเกิดจากสาเหตุภายนอกมากกว่าสาเหตุ ภายใน ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้จึงเกิดปัญหาความยากจนที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

นอกจากนี้ พชรินทร์ ปลอดฤทธิ์, เมตตา เมืองไพศาล และคณะ (พชรินทร์ ปลอดฤทธิ์, เมตตา เมืองไพศาล และคณะ, 2541: 4) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ชี้วัดปัญหาความยากจนที่อาจเกิดจากการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม หรือความเหลื่อมล้ำในสังคมอาจวัดได้จากปัจจัยหลายประการ เช่น

1. การเป็นเจ้าของและการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตและประเมินผลการผลิต เช่น มีที่ดินน้อย หรือไม่มีที่ดินประกอบอาชีพทางการเกษตร หรือรับจ้างงานเล็กน้อย ขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นต้น
2. ค่าตอบแทนหรือรายได้ต่ำ เช่น ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ถูกกดราคาสินค้า ผลิตและค่าจ้างต่ำไม่เพียงพอในการดำรงชีพ
3. สภาวะภายนอกบังคับ เช่น ภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง น้ำท่วม พายุ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่มีผล กระทบต่อปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นภาวะที่ควบคุมได้ยาก มีผลกระทบโดยตรงกับเกษตรกร กรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ
4. เส้นความยากจน (Poverty Line) วัดจากระดับรายได้ที่สะท้อนถึงระดับค่าครองชีพขั้นต่ำสุดที่รักษาความเป็นมนุษย์ได้ กล่าวคือ เส้นความยากจนเป็นตัวกำหนดรายได้เฉลี่ยที่คิดจากรายได้ผู้มีรายได้ทั้งประเทศ บุคคลใดมีรายได้น้อยกว่าที่กำหนดตามสำนักงานสถิติแห่งชาติถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความยากจน

ผลกระทบที่เกิดจากปัญหาความยากจน

สำหรับประเด็นนี้ สุพัตรา สุภาพ (สุพัตรา สุภาพ, 2542: 113) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความยากจนที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ความยากจนก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ การที่สังคมใดมีคนจนอยู่เป็นจำนวนมากจะเป็นปัญหาในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนขาดการลงทุนภายใน ประเทศ และการลงทุนที่มาจากต่างประเทศ ซึ่งผลจากการลงทุนก็มาจากประชาชนไม่มีรายได้ การฝากออมทรัพย์ในธนาคารก็ไม่มีทำให้ประเทศชาติและชุมชนไม่มีการพัฒนา ไม่มีความสะดวกสบาย เป็นต้น
- 2) ความยากจนก่อให้เกิดปัญหาสังคม ความยากจนเป็นเหตุทำให้ประชาชนประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตเพิ่มขึ้น จิตเกิดความโลภ โกรธ คิดไปในทางที่จะกระทำ กรรมชั่ว กระทำผิดกฎหมาย และผิดศีลธรรม ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหา ยาเสพติด การค้าของเถื่อน ปัญหาทางการศึกษา ปัญหา โสเภณี ปัญหาอบายมุขต่าง ๆ นอกจากนั้นยังอาจมีส่วนสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนทำให้เกิดคดีความ ผิดกฎหมายเพิ่มขึ้น
- 3) ความยากจนเป็นผลต่อสุขภาพจิตของบุคคล ในปัจจุบันมีประชาชนจำนวนไม่น้อยในเมืองใหญ่ ๆ ที่ประสบกับความยากจน ไม่สามารถทำงานได้ จนทำให้เกิดผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความท้อถอยหวาดระแวง อิจฉาริษยา มองโลกในแง่ร้าย ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคล
- 4) ความยากจนมีผลต่อคุณภาพชีวิต ความยากจนมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในด้านภาวะโภชนาการ สภาพความเป็นอยู่ โดยเฉพาะปัจจัยที่จำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับมนุษย์อันได้แก่ปัจจัย 4

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอไว้ อาจสรุปได้ว่า ปัญหาความยากจนนั้นนับเป็นความทุกข์ยาก ความเดือดร้อนของคนจน สาเหตุของปัญหาเกิดจากการกระทำของมนุษย์ และจากภัยธรรมชาติซึ่งกำลังได้รับความ

สนใจให้ความช่วยเหลือจากทุกองค์กร เช่น องค์กรสหประชาชาติ หรือภาครัฐ ภาคเอกชนของแต่ละประเทศ ล้วนระดมการช่วยเหลือ ด้านปัจจัย 4 ซึ่งเป็นการช่วยเหลือระยะสั้น เพื่อบรรเทาความทุกข์ความเดือดร้อน เท่านั้น แต่การแก้ไขที่ได้ผลดี คือ การแก้ไขโดยช่วยให้คนยากจนได้ประจักษ์แจ้งแก่ตนเองว่า “ตนนั้นแหละ เป็นที่พึ่งแห่งตน” เมื่อเกิดมามากจนก็ต้องขยัน ขวนขวายทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ท้อถอย ตาม หลักธรรมที่จะกล่าวต่อไป

การใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาความยากจน

เมื่อกล่าวถึงความยากจนแล้ว แม้ในปัจจุบันก็ยังถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวในฐานะที่เป็นปัญหาที่สำคัญยิ่ง ในแต่ละประเทศ แม้ในประเทศไทยเองก็ยังมองเช่นนั้น อาจเป็นเพราะความยากจนถูกนับเป็นปัญหาที่สามารถ บ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของคนในสังคมของประเทศนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ถ้าประเทศใดก็ตามยังมีจำนวน ประชากรที่ยังมีความยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ นั้นๆ สามารถบ่งบอกถึงความมั่นคงว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญ กับปัญหาความยากจนมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

แม้สังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันนี้เป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ที่มีเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะอาศัยเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นมากมาย ส่งผลให้การใช้ชีวิตของ คนรุ่นใหม่ในสังคมต่างมุ่งเน้นเรื่องของวัตถุ จนกลายเป็นค่านิยมในวัตถุมากที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยภาพ โดยเฉพาะกับเยาวชนที่ยังขาดวุฒิภาวะที่จะกลั่นกรองสิ่งต่างๆ ได้ อย่างเช่นด้านอบายมุข ส่งผลให้เกิดมีการ การเที่ยวเตร่สถานเริงรมย์เวลากลางคืน ปัญหาการพนันที่เป็นอันตรายต่อสังคมไทยที่กระจายไปทั่วประเทศ เช่น การพนันออนไลน์ประเภทต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ก่อนให้เกิดการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการออม เกิดหนี้สิน นำไปสู่สภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตตามมา และที่สำคัญก็คือปัญหาทางด้านจิตใจ เพราะจิตใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ดังพุทธพจน์ที่ว่า “จิตเตน นียติ โลโก – โลกถูกจิตนำไป” (ส.ส. (ไทย) 15/62/73) หรือ “มโนปุพพคมมา ธมมา - ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23) เพราะ เมื่อจิตเป็นใหญ่ เป็นประธาน ย่อมสามารถนำไปในทางกุศลหรืออกุศลได้ และทำให้คนเรากระทำความผิดต่างๆ ได้ทั้งดีและชั่ว ทั้งตามหลักพระพุทธศาสนายังได้กล่าวถึง ผลที่เกิดขึ้นเป็นเพราะกรรมหรือการกระทำของ ตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในจุฬามณีวงศ์สูตรว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (ม.อ. (ไทย) 14/297/356) และ “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” (ส.ส. (ไทย) 15/256/374)

ด้วยเหตุนี้ การกระทำของคนเรานั้นไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา และใจ ก็ล้วนส่งผลได้รับผลมากหรือน้อยเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับกระทำของตนเอง การที่จะควบคุมจิตได้นั้นจะต้องมีการพัฒนาจิตใจนี้ให้อยู่ใน แนวที่ดี ซึ่งถือว่าความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ตั้งแต่ภาครัฐรวมถึงสถาบัน ครอบครัวที่มีหน้าที่ในการป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น จะต้องช่วยกันอย่างจริงจังและจริงจังโดยการศึกษา และนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมมาใช้ในการแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นแล้วให้ลดลงหรือให้หายไปให้มากที่สุด สำหรับแนวทางที่จะนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาความยากจนนั้น ผู้เขียนจะนำเสนอแนวทางที่จะ

แก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจากอบายมุข และปัญหาทางการเมืองและปัญหาคอร์รัปชันเพียงสองประเด็นเท่านั้น ซึ่งจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

การนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจากอบายมุข มีดังนี้

1) หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความเป็นจริง สามารถรู้สภาวะแห่งทุกข์และเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ได้ ความทุกข์ที่เกิดจากอบายมุข ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการพนัน ปัญหายาเสพติด สุราของมีนเมา ปัญหาการถูกหลอกลวง ปัญหาจากความเกียจคร้านไม่ทำงาน และปัญหาการคบคนชั่วเป็นมิตร เหล่านี้ถ้าเรามาพิจารณาให้รู้เห็นตามความเป็นจริงโดยใช้สติปัญญาที่ถูกต้อง จะรู้ว่าเป็นต้นเหตุของความทุกข์ ความเดือดร้อน อันนำไปสู่ปัญหาความยากจนทั้งสิ้น เมื่อรู้สภาวะแห่งทุกข์ หาสาเหตุแห่งทุกข์ ก็จะพบว่าสิ่งเหล่านี้เป็นกิเลสตัณหา ที่เกิดจากการกระทำของตนเอง ดังนั้น ควรระงับด้วยตนเอง ปัญหาจึงจะเบาบางและหมดไปได้ ซึ่งเป็นการดับทุกข์ และต่อมาเราก็หาวิธีการดับทุกข์ด้วยมรรค 8 หรือไตรสิกขา เป็นการประยุกต์ใช้หลักของศีล สมาธิ และปัญญานั้นเอง กล่าวคือละการกระทำชั่วด้วยศีล กระทำความดีด้วยสมาธิ และทำจิตใจให้ผ่องแผ้วด้วยปัญญา จิตใจสงบ ร่มเย็น

2) หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่นำมาสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย คือ มีฉันทะ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ด้วยการใส่ใจในการประกอบอาชีพโดยสุจริต มีวิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียร หมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง มีจิตตะ คือ ความคิด ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตผูกใจไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย มีสติกำกับอยู่ตลอด และมีวิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่กระทำด้วยความมีเหตุมีผลว่าอบายมุขเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ถ้าไม่เกี่ยวข้องหรือเลิกได้ ยึดหลักอิทธิบาท 4 ในการประกอบสัมมาอาชีพะ พัฒนาอาชีพในทางสุจริต ชีวิตก็จะประสบความสำเร็จ

3) หลักกัลยาณมิตตตา เป็นหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการคบหาสมาคมกับมิตรแท้ 4 จำพวก ที่จะช่วยคอยส่งเสริมสนับสนุนให้กิจการงานของเขาก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จได้ บางครั้งเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ ในยามที่เราต้องการความช่วยเหลือนอกจากบิดามารดา และครูอาจารย์แล้ว เพื่อนที่ดีจะเป็นมิตรอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ และมิตรมีความรักใคร่ ปรารถนาดีต่อเพื่อน ดังพุทธดำรัสเรื่องของมงคล 38 ว่าด้วยเรื่องของการคบบัณฑิต จะนำความเจริญมาสู่ชีวิต การสมาคมกับบัณฑิตจึงเป็นความดี

อาจกล่าวได้ว่าอบายมุขทุกประเภทมีส่วนเป็นบ่อเกิดของปัญหาความยากจนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมานับเป็นหนทางแห่งความพินาศและเป็นเหตุให้ทรัพย์สินเงินทองต้องย่อยยับมลายหายไป ด้วยเหตุนี้ ถ้าผู้ใดได้นำเอาหลักพุทธธรรมที่เสนอไว้ข้างต้นนี้ไปปฏิบัติตามจริงจัง ผู้เขียนเชื่อมั่นว่า จะช่วยในการแก้ปัญหาความยากจนให้ทุเลาเบาบางลงและหายไปในที่สุดได้อย่างแน่นอน

การนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้แก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัญหาทางการเมืองและปัญหาคอร์รัปชัน มีดังนี้

1) หลักอริยสัจ 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่ทำให้มองเห็นปัญหา เห็นความทุกข์ ที่เกิดจากการเมือง และภายหลังจากการคอร์รัปชัน เพราะสาเหตุอันเกิดจากกิเลส ตัณหาเข้ามาครอบงำตนเอง ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง ความอยากมี ความอยากเป็น ความไม่ยอมมี ไม่อยากเป็น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งความทุกข์ ต้องหาทางขจัดมันออกไปด้วยการหลัก ธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ตัวกิเลส

ต้นทางจะได้บาบางลง และด้วยวิธีการประพฤติปฏิบัติ ตามมรรค 8 หรือหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล ละเว้นการ
กระทำความชั่วทั้ง กาย วาจา ใจ สร้างคุณงามความดีด้วยความเพียร มีสติระลึกรู้การกระทำของตนก่อนและ
ขณะที่คิด พูด และกระทำ และศึกษาหาความรู้ให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง จากข้อเท็จจริง เราจะเห็นได้
ว่า การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจ และการใช้อำนาจ และมีผลประโยชน์ตามมามากมาย
มหาศาล ถ้านักการเมืองมีคุณธรรม มีศีลมีธรรมก็จะเกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ถ้านักการเมืองขาดซึ่ง
คุณธรรม บ้านเมืองก็พินาศ ประชาชนก็เกิดความทุกข์ และที่สำคัญก็คือปัญหาความยากจนในปัจจุบันที่กำลัง
ตามแก้ไขกันอยู่ สิ่งเหล่านี้จะนำมาวิเคราะห์ทบทวน และพิจารณาจากหลักของพระพุทธศาสนาแล้วปัญหา
ต่างๆ เกิดจากการกระทำของตน ฉะนั้น ปัญหาต้องแก้ที่ตัวของเราเอง วิธีที่แก้ไขได้ดีที่สุดก็คือ การนำหลัก
พุทธธรรมมาพัฒนาจิตใจคน คือ พัฒนานักการเมืองให้มีคุณธรรมมีศีลธรรม ให้นึกถึงประโยชน์ของ
ประเทศชาติบ้านเมือง นึกถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ไม่เห็นแก่พวกพ้อง บ้านเมืองก็อยู่ได้ ส่วนการคอร์รัปชัน
คือการลักทรัพย์ เอาของคนอื่นหรือของส่วนรวมมาเป็นของตน นอกจากบาปแล้ว ยังผิดกฎหมาย ได้รับโทษถึง
ติดคุก ควรพิจารณาลด ละ เลิก วิธีแก้ไขก็ต้องนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ดังที่กล่าวมาแล้ว

2) หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ 4 หลักพุทธธรรมที่สามารถพัฒนานักการเมือง ให้เกิดประโยชน์กับ
บ้านเมือง และเป็นการป้องกันปัญหาการคอร์รัปชันได้ กล่าวคือ การขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงานที่ตนเอง
รับผิดชอบ คืองานบ้านเมืองและผลประโยชน์ของประชาชน รู้จักเก็บรักษา ทรัพย์สินของประเทศไทย และผล
ประโยชน์ของส่วนรวมที่หามาได้ การมีกัลยาณมิตรที่ดี เช่น คบหาสมาคมกับเพื่อนร่วมงานที่ดีมีคุณธรรม เพื่อ
นำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้า อันมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ และสุดท้ายรู้จักใช้จ่ายเป็น และมีการ
วางแผนการใช้จ่ายหรือการจัดงบประมาณที่ดี ส่วนในเรื่องการคอร์รัปชันนั้น ถ้านักการเมือง หรือผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องได้นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ ก็จะทำให้มีการพัฒนาจิตใจยกระดับให้สูงขึ้น และทรงไว้ซึ่งความ
มีคุณธรรม เกิดความละอายต่อบาป ไม่คิดสร้างกรรมชั่วให้เกิดผลเสียกับตนเองและบ้านเมือง เมื่อคนเรามี
คุณภาพ มาตรฐานการครองชีพกินดีอยู่ดี ไม่เกิดความทุกข์ยากลำบาก ก็จะไม่ทำกรรมชั่ว หรือคิดการคอร์รัปชัน

3) หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สืบทอดมาให้อยู่ในความสามัคคี เช่น เรื่องของการให้ ผู้นำหรือ
นักการเมืองต้องทำตัวให้รู้จักการเสียสละความสุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม รู้จักการให้มากกว่าการรับ
โดยไม่คิดเอาเปรียบสังคม การพูดต้องเป็นคำพูดสร้างสรรค์ ให้กำลังใจ ไม่พูดโอ้อวด มีปิยาวาจา ไม่พูดเพื่อ
ทำลาย และชวนชวนบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อย่างจริงจัง ช่วยเหลือสังคมมีความสม่ำเสมอ คือ เสมอต้น
เสมอปลายในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับประชาชน ถ้ามีการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมดังกล่าวแล้ว จะทำ
ให้ประชาชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี

จากที่ได้นำหลักพุทธธรรมมาเสนอเพื่อแก้ปัญหาปัญหาทางการเมืองและปัญหาการคอร์รัปชันที่มีมาอย่าง
ยาวนาน อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่ทุกสังคมทั่วโลกต่างจะต้องประสบกับปัญหาทั้งสองประการนี้ เพราะเป็น
ปัญหาที่มีความเกี่ยวโยงกันอาจเป็นเพราะการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ จึงทำให้ผู้ที่มีจิตใจไม่
หนักแน่นมากพอมักจะง่ายต่อการแสวงหาประโยชน์จากการทุจริตรูปแบบต่างๆ ดังนั้น ถ้ามีหลักพุทธธรรม
คอยช่วยในการระคับระคองจิตใจ หรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตก็จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจที่หนักแน่น
มากยิ่งขึ้น

สรุป

อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาความยากจนมักจะเกิดขึ้นอยู่คู่กับสังคมมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนที่ใหญ่จนกลายเป็นเมืองหรือประเทศ ความยากจนมักจะมาคู่กับการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจจนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางฐานะที่ถูกวัดด้วยทรัพย์สินเงินทองหรือปัญหาทางเศรษฐกิจที่ถดถอยส่งผลให้ธุรกิจประเภทต่าง ๆ เข้าสู่ภาวะที่ขาดทุนจนบางรายจะต้องล้มละลาย หรือจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหยุดกิจการมีผลกระทบทำให้แรงงานตกงานเป็นจำนวนมาก เมื่อคนขาดรายได้นำไปสู่ภาวะของการไม่มีกำลังซื้อส่งผลให้เงินไม่หมุนเวียน อาจจะทำให้กระทบถึงการพัฒนาประเทศจะต้องหยุดชะงักไป เมื่อพิจารณาถึงความยากจนนั้นไม่ได้จะไม่ได้หมายความว่าเฉพาะคนจนที่ขาดแคลนเงินตราขาดสนทางเศรษฐกิจหรือรายได้ที่ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการยังชีพ และการดำรงชีวิตให้ทัดเทียมกับมาตรฐานทางสังคมเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงถึงการด้อยโอกาส เป็นปัจจัยเดียวของสถานะความยากจน และความยากจนยังจะมีสาเหตุหลายองค์ประกอบทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ กฎหมาย การขาดการศึกษา ได้รับการศึกษาน้อย รวมถึงการขาดทรัพยากรที่เป็นปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานต่ำสุดของมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ความยากจนที่แต่กำเนิด และความยากจนที่เกิดภายหลังสำหรับสาเหตุของปัญหาความยากจนจะเกิดจากปัญหาที่เกิดจากการพึ่งตนเองไม่ได้, ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ, ปัญหาที่เกิดจากการกระจายรายได้, ปัญหาที่เกิดจากการเมือง, ปัญหาที่เกิดจากสงคราม, ปัญหาที่เกิดจากอาชญากรรมหรือโจรผู้ร้ายชุกชุม, ปัญหาที่เกิดจากการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ, ปัญหาที่เกิดจากสุขภาพ, ปัญหาที่เกิดจากประชากรถูกฉ้อโกง, ปัญหาการพนัน และปัญหาวัตถุนิยม เมื่อปัญหาความยากจนเกิดขึ้นแล้วจะส่งผลกระทบต่อทางด้านความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตเพิ่มขึ้นคิดไปในทางที่จะกระทำ กรรมชั่ว กระทำผิดกฎหมาย และผิดศีลธรรม ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน ปัญหาทางการศึกษา ปัญหาโสเภณี ปัญหาอบายมุขต่างๆ ตามมา ที่สำคัญจะมีผลต่อสุขภาพจิตใจ และคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม

จากปัญหาความยากจนดังกล่าว ผู้เขียนได้นำมาอภิปรายและได้เสนอแนวทางสำหรับแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจาก 2 สาเหตุใหญ่ๆ ที่ได้สรุปมาแล้ว คือ ปัญหาความยากจนที่เกิดจากอบายมุข แก่ด้วยหลักอริยสัจ 4 เพื่อให้รู้เท่าทันความเสื่อมที่จะเกิดจากอบายมุขจะได้วิธีหักห้ามใจได้ทันการณ์ไม่ต้องไปสู่ปากทางแห่งความเสื่อม นอกจากนี้ก็ต้องปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักพุทธธรรมที่นำมาสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย และเสริมความแข็งแกร่งของจิตด้วยหลักกัลยาณมิตตตา เป็นหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการคบหาสมาคมกับมิตรแท้ 4 จำพวก ในส่วนของแก้ปัญหาความยากจนที่เกิดจากปัญหาทางการเมืองและปัญหาคอร์รัปชัน ก็จะต้องแก้ด้วยหลักอริยสัจ 4 เช่นกัน เพื่อให้มองเห็นปัญหาที่จะก่อให้เกิดทุกข์ที่เกิดจากการเมืองและภายหลังนำมาสู่การคอร์รัปชันจากสาเหตุอันเกิดจากกิเลสตัณหาเข้ามาครอบงำตนเอง ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง ความอยากมี ความอยากเป็น นอกจากนี้จะต้องพัฒนาจิตใจด้วยหลักทิวฐัมมิกัตถประโยชน์ 4 มุ่งเน้นสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์กับบ้านเมืองเป็นการป้องกันปัญหาคอร์รัปชันได้เป็นอย่างดี และเสริมสร้างจิตให้มีภูมิคุ้มกันด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความสามัคคีทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เมื่อนำหลักพุทธธรรมดังที่กล่าวมานี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง จะช่วยให้ปัญหาความยากจนที่มีมากก็อาจจะลดน้อยลง ช่วยเสริมสร้างให้สังคมมีความสงบสุขมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมพล ท่องธรรมชาติ และอานนท์ อาภาภิรมย์. (2520). *สังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด.
- กิตติศักดิ์แห่งทอง. (2563). “แนวโน้มการศึกษาไทยยุค New Normal”. วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2563).
- ไทยโพสต์. “17 ปีที่รอคอย ‘พืชรากหญ้า’ เสริมสมบูรณ์แล้ว”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaipost.net/main/detail/106567> [15 กรกฎาคม 2566]
- ประสาธน์ หลักศิลา. (2540). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- พระอุทิศ อภิวิโร. “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ”. วารสารบัณฑิต ศาสตร์ มจร. ปีที่ 3 ฉบับที่ 6 พ.ย.-เม.ย. 2548.
- พัชรินทร์ ปลอดฤทธิ, เมตตา เมืองไพศาล และคณะ. (2541). *ประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของกรมการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. คณะรัฐประศาสนศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: บ.นานมี บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด.
- สุพัตรา สุภาพ. (2542). *ปัญหาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.